

Міністерство освіти і науки України
Гуманітарно-педагогічний коледж
Мукачівського державного університету

**Методичні рекомендації
щодо соціально-педагогічної підтримки дітей з
девіантною поведінкою**

Мукачево 2019

УДК 37.013.42:37.042(083.13)

Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою Мукачівського державного університету (протокол № 9 від 24 квітня 2019 р.)

Схвалено та затверджено на засіданні предметної комісії педагогіки, психології та фізичного виховання (протокол №8 від 18 квітня 2019 р.)

Укладач:

Мішкулинець О.О., кандидат психологічних наук, викладач психолого-педагогічних дисциплін гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

Рецензенти:

Кушнір І.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, директор гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

Тягур В.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти МДУ, заступник директора по навчальній роботі гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

Методичні рекомендації щодо соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою / укладач: О.О. Мішкулинець. – Мукачево, 2019. – 40 с.

В методичних рекомендаціях розкрито сутність, причини девіантної поведінки дітей, розкрито напрями, методи та особливості організації соціально - педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою.

Рекомендації можуть бути використані студентами педагогічних коледжів, викладачами психолого-педагогічних дисциплін, соціальними педагогами.

©ГПК МДУ, 2019

ЗМІСТ

Передмова	4
I. Теоретичні підходи до проблеми девіантної поведінки дітей та підлітків	6
1.1. Сутність поняття девіантної поведінки	6
1.2. Причини девіантної поведінки дітей та підлітків.....	15
1.3. Соціально-психологічні особливості дітей з девіантною поведінкою.....	17
II. Система соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою	21
2.1. Нормативно-правова база соціальної підтримки дітей з девіантною поведінкою.	21
2.2. Сутність соціально-педагогічної підтримки.....	23
2.3. Напрями, форми і методи соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою.....	26
Висновки	36
Список використаних джерел	38

ПЕРЕДМОВА

Зміни, що відбуваються сьогодні в нашому суспільстві, висунули цілий ряд проблем, однією з яких є проблема соціально - педагогічної підтримки дитини, яка має відхилення у поведінці. Актуальність її полягає в тому, що з кожним роком відзначається зростання дитячої злочинності, наркоманії, простежується тенденція до збільшення числа дітей з девіантною поведінкою.

Причини відхилень у поведінці дитини виникають як результат політичної, соціально-економічної та екологічної нестабільності суспільства, посилення впливу псевдокультури, змін у змісті ціннісних орієнтації молоді, несприятливих сімейно-побутових відносин, відсутності контролю за поведінкою, надмірну зайнятість батьків, епідемії розлучень.

Поширена помилкова думка батьків про те, що головним вихователем дітей є школа, в поганій успішності учня винен учитель. У аморальності підлітка звинувачують вулицю. Часто сім'я самоусувається від процесу виховання. Помилки сімейного виховання нерідко доповнюються помилками шкільного впливу на особистість дитини. Слабшає увагу до особистості учня, його життєвому досвіду, інтересам, особистісним цінностям, емоційній сфері.

Позашкільне виховання не пропонує безкоштовного різноманіття вибору видів діяльності, не гарантує відносної незалежності від дорослих, широких можливостей для розвитку активності і самодіяльності, неформального характеру відносин, різновікового складу об'єднань. Соціальні фактори підсилюють недоліки сімейного та шкільного виховання. Позначаються відсутність виховної роботи за місцем проживання з населенням, а також негативний приклад дорослих, вплив неформальних груп і

лідерів, спокуса вулиці. Все це підриває впевненість дітей у собі, їх здатність до саморегуляції, самоствердження в життєво важливих ситуаціях, сприяє появі у них почуття самотності та незахищеності.

Складність вирішення перерахованих проблем пов'язана з тим, що багато років замовчування проблем, пов'язаних з відхиленням у поведінці молодих людей, призвели до того, що в нашому суспільстві педагогами спільно з іншими фахівцями проводилася не виховно-профілактична робота, а робилися, головним чином, попереджувально-каральні заходи, в результаті яких покарання, яке дитина отримувала за той чи інший проступок, не тільки не нейтралізувало накопичення асоціальної потенціалу, але, навпаки, збільшувало ймовірність відхилення форм поведінки.

Тим часом, вихід українського суспільства і освіти на шлях демократизації поставив перед школою, іншими суб'єктами виховання та соціалізації дітей питання про необхідність переходу до особистісно-орієнтованої освіти та виховання, що передбачає посилення уваги науки і практики до індивідуальності дитини, викликає необхідність гуманізації середовища, в якій ростуть наші діти.

Це призвело до проблеми пошуку форм, методів і засобів соціально - педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою.

I. Теоретичні підходи до проблеми девіантної поведінки дітей та підлітків.

1.1. Поняття девіантної поведінки.

Девіантна поведінка визначається як поведінка, що відхиляється, тобто як окремі вчинки або система вчинків, що суперечать загальноприйнятим у суспільстві правовим чи моральним нормам. Для характеристики відхилень використовують такі спеціальні терміни, як "делінквентність" і "девіантність". Розглянемо їх.

Термін "девіантна поведінка" можна застосовувати до дітей не молодше 5 років. Девіантна поведінка - це стійка поведінка особистості, що відхиляється від соціальних норм.

Девіант - індивід, що відрізняється за своїми особистісними характеристиками і поведінковим проявам від загальноприйнятих норм: соціальних, психологічних, етнічних, педагогічних, вікових, професійних та інших.

Конкретні причини поведінки неповнолітніх, що відхиляється:

- 1) прагнення отримати сильні враження;
- 2) захворювання дитини;
- 3) підвищена збудливість, невміння контролювати себе;
- 4) неблагополучна ситуація в сім'ї;
- 5) прагнення до самостійності і незалежності;
- 6) недолік знань батьків про те, як справлятися з важкими педагогічними ситуаціями;
- 7) відставання в навчанні;
- 8) зневага з боку однолітків;
- 9) нерозуміння дорослими труднощів дітей;
- 10) недостатня упевненість дитини в собі;
- 11) негативна оцінка дорослими здібностей дітей;
- 12) стресові життєві ситуації;

13) напружена соціально-економічна ситуація в житті дитини (погана забезпеченість, безробіття батьків);

14) приклади насильства, жорстокості, безкарності, одержувані із ЗМІ;

15) надмірна зайнятість батьків;

16) конфлікти з батьками;

17) велика кількість заборон з боку батьків (педагогів);

18) постійні нарікання, лайка в сім'ї;

19) слабкість інтелектуальної сфери дитини;

20) підвищена комунікативність дітей;

21) низький рівень емоційно-вольового контролю у дітей;

22) самотність, незрозуміння іншими;

23) зайвий контроль, авторитарність батьків (педагогів);

24) нездатність дітей чинити опір шкідливим впливам;

25) генетична схильність;

26) нерівномірність психофізичного і статевого дозрівання;

27) відсутність навиків соціальної поведінки;

28) зниження культури, інтелектуального рівня;

29) маса вільного часу;

30) нудьга, "просто так";

31) бажання звернути на себе увагу;

32) неповні сім'ї;

33) економічна нестабільність;

34) вплив вулиці.

Серед причин підліткової і юнацької девіантності зустрічаються:

- причини, пов'язані з психічними і психофізіологічними розладами;

- причини соціального і психологічного характеру;

- причини, пов'язані з віковими кризами.

Залежно від способів взаємодії з реальністю і порушення тих чи інших норм суспільства девіантна поведінка поділяється на п'ять типів:

1. - делінквентна - девіантна поведінка, яка тягне за собою кримінальне покарання. Характерна для людей:

- з нестійким внутрішнім світом; людина здійснює злочин під впливом обставин, що склалися, чи оточуючих осіб;

- з високим рівнем правосвідомості, але пасивним ставленням до інших порушників правових норм;

- можуть лише випадково вчинити злочин.

У таких людей сила спонукального мотиву гальмує аналіз негативних його наслідків. Часто делінквентні дії опосередковуються ситуаційно-імпульсивними чи афективними мотивами. Ці мотиви реалізуються без етапу попереднього планування і вибору адекватних об'єктів, цілей, способів і програми дії для задоволення актуальної потреби.

Делінквентна поведінка може проявитися, в бешкетництві і бажанні порозважатись (наприклад, підліток з цікавості може кидати з балкону важкі предмети в перехожих, отримуючи задоволення від точності попадання).

2. - адиктивна поведінка - одна з форм девіантної поведінки з формуванням прагнення до втечі від реальності, через вживання речовин чи фіксацію уваги на видах діяльності, що підтримують інтенсивність емоцій.

Основний мотив особистостей, схильних до адиктивних форм поведінки, - активна зміна психічного стану, що не задовольняє їх.

Однією з основних рис у поведінці адиктивної особистості є прагнення до втечі від реальності.

Н. Пезешкіан виділяє чотири види "втєчі" від реальності:

- "втєча в тіло" - орієнтація на діяльність, спрямовану лише на власне фізичне чи психічне удосконалення ("параноя здоров'я"),

- "втєча в роботу" - фіксація на службових справах;

- "втєча в контакти чи самотність" - спілкування стає або єдино бажаним способом задоволення потреб, замішуючи інші, або кількість контактів зводиться до мінімуму;

- "втєча в фантазії" - схильність до роздумів і відсутність бажання щось утілювати в життя.

3. - патохарактерологічний тип девіантної поведінки - поведінка, зумовлена патологічними змінами характеру, які сформувались у процесі виховання: розладами особистості (психопатії), явно вираженими акцентуаціями характеру, невротичним розвитком особистості.

Дисгармонійність рис характеру призводить до того, що змінюється уся структура психічної діяльності людини.

Найбільш характерні мотиви:

- прагнення до реалізації неадекватно завищеного рівня домагань;

- тенденція до домінування;

- впертість;

- образливість;

- егоцентризм;

- завищена самооцінка;

- прагнення маніпулювати оточуючими і контролювати їх.

4.- психопатологічний тип девіантної поведінки - ґрунтується на психопатологічних симптомах чи синдромах, що є проявами тих чи інших психічних захворювань.

Людина може проявляти девіантну поведінку через:

- порушення сприймання - галюцинації чи ілюзії (наприклад, закривати чимось вуха, до чогось прислухатись, шукати неіснуючий об'єкт, розмовляти із собою),

- порушення мислення (наприклад, висловлює, відстоює і намагається досягти поставленої мети на основі неадекватного тлумачення дійсності),

- порушення вольової активності (здійснює нерозумні і незрозумілі вчинки чи місяцями бездіє).

Різновидом патохарактерологічного та психопатологічного типу девіантної поведінки є саморуйнівна (аутодеструктивна) поведінка - система вчинків людини, спрямована не на розвиток і особистісне зростання, і не на гармонійну взаємодію з реальністю, а на деструкцію особистості.

Агресія спрямовується на себе, дійсність розглядається як щось опозиційне, що не дає можливості повноцінно жити і задовольняти наявні потреби.

Аутодеструкція проявляється у вигляді суїцидальної та парасуїцидальної поведінки, наркотизації й алкоголізації, інших видів девіацій.

Мотиви саморуйнівної поведінки:

- адикції, нездатність поратись з буденним життям;
- патологічні зміни характеру;
- психопатологічні симптоми і синдроми.

5. - девіації, зумовлені гіперздібностями людини - людина, здібності якої значно перевищують середньостатистичні, розглядається як така, що виходить за рамки нормальної (це прояв обдарованості, таланту, геніальності у якійсь одній з діяльностей людини).

Відхилення в бік обдарованості в одній сфері часто супроводжується девіаціями у повсякденному житті. Така людина часто виявляється непридатною до "побутового,

приземленого" життя. Вона нездатна правильно розуміти і оцінювати вчинки та поведінку інших людей, виявляється наївною, залежною і неготовою до труднощів повсякденного життя.

Якщо при делінквентній поведінці спостерігається протиборство з реальністю, при адиктивній - втеча від реальності, при па-тохарактерологічному і психопатологічному - хворобливе протистояння, то при поведінці, пов'язаній з гіперздібностями, - ігнорування реальності.

Людина існує в дійсності ("тут і тепер") і одночасно ніби живе у власній реальності, не роздумуючи про необхідність "об'єктивної дійсності", у якій діють інші оточуючі люди.

Вона розцінює звичайний світ як щось малозначуще, неістотне і тому не бере ніякої участі у взаємодії з ним, не виробляє стилю емоційного ставлення до вчинків інших, приймає будь-яку подію відсторонено. Вимушені контакти сприймаються як необов'язкові, тимчасові, а не як значущі для її особистісного розвитку. Зовні в повсякденному житті вчинки такої людини можуть бути дивакуватими (наприклад, вона може не знати, як користуються побутовими приладами, як здійснюються побутові дії; весь інтерес зосереджений на діяльності, пов'язаній з неординарними здібностями). Тип девіантної поведінки детермінує форму її виявлення (одна форма може зумовлюватися різними типами).

Розглянемо класифікацію девіантної поведінки.

Виділяють два рівні відхилень:

1. Докриміногенний: дрібні проступки, порушення норм моралі, правил поведінки в громадських місцях, ухилення від суспільно-корисної діяльності, вживання алкогольних, наркотичних, токсичних засобів, що

руйнують психіку, і інші форми поведінки, що не представляють небезпеки.

2. Криміногенний: дії і вчинки, що виражаються в злочинних кримінально-карних діяннях.

"Ядром" девіантної поведінки в класифікації є: злочинність; алкоголізм; наркоманія; самогубство.

"Преддевіантний синдром" - комплекс певних симптомів, що призводять людини до стійких форм девіантної поведінки. А саме:

- афективний тип поведінки;
- сімейні конфлікти;
- агресивний тип поведінки;
- ранні антисоціальні форми поведінки;
- негативне ставлення до навчання;
- низький рівень інтелекту .

Девіантна поведінка може проявлятися в таких формах: гемблінг (ігрова залежність), харчова девіація: анорексія, булімія, сексуальні девіації: педофілія, зоофілія, некрофілія, алкогольна залежність, наркоманія, трудоголізм, kleptomania, суїцидальна поведінка.

Все перераховане вище може мати такі ознаки девіантної поведінки:

1) поведінка, яка не відповідає офіційно встановленим соціальним нормам.

2) особистість, що проявляє таку поведінку, викликає негативну оцінку з боку інших людей.

3) завдає шкоди самій особистості.

4) можна охарактеризувати як багаторазове повторення.

5) повинна узгоджуватися із загальною спрямованістю особистості.

6) розглядається в межах медичної норми.

7) супроводжується явищами соціальної дезадаптації.

8) має виражене індивідуальне і віково-статеву своєрідність.

Дитячо-підліткова дезадаптація проявляється в утрудненнях засвоєння соціальних ролей, навчальних програм, норм і вимог соціальних інститутів (сім'ї, школи і т.д.), що виконують функції інститутів соціалізації.

Залежно від природи і характеру дезадаптації виділяють патогенну, психосоціальну і соціальну дезадаптацію, які можуть бути представлені як окремо, так і в складному поєднанні.

Патогенна дезадаптація викликана відхиленнями і патологіями психічного розвитку та нервово-психічними захворюваннями, в основі яких лежать функціонально-органічні ураження центральної нервової системи. У свою чергу патогенна дезадаптація за ступенем і глибині свого прояву може носити стійкий, хронічний характер (психози, епілепсія, шизофренія, олігофренія і т.д.) в основі яких серйозні органічні ушкодження центральної нервової системи.

Психосоціальна дезадаптація пов'язана з статево та індивідуально-психологічними особливостями дитини, підлітка, які обумовлюють їх певну нестандартність, важковиховуваність, потребують індивідуального педагогічного підходу, а в окремих випадках - спеціальних корекційних психологічних програм.

За своєю природою і характером різні форми психосоціальної дезадаптації також можуть ділитися на стійкі і тимчасові, нестійкі форми. Стійкі форми психосоціальної дезадаптації можуть виникнути за рахунок таких індивідуально-психологічних особливостей, як акцентуації характеру, як неадекватна самооцінка, порушення емоційно-вольової та емоційно-комунікативної сфер (недостатня емпатія, розгальмування, або патологічна сором'язливість і т. д.).

До тимчасових нестійких форм психосоціальної дезадаптації можна, перш за все, віднести психофізіологічні особливості кризових періодів розвитку, і, перш за все криза підліткового віку.

Підлітковий вік вельми важкий як для оточуючих, так і для самого підлітка і веде до різних, і, як правило, тимчасових проявів дезадаптації.

Тимчасові форми психосоціальної дезадаптації можуть також бути викликані різними конфліктними ситуаціями в школі, з однолітками, переживаннями першої закоханості і т.д. Подолання психосоціальної дезадаптації підлітка перш за все вимагає великого педагогічного такту дорослих, вчителів та батьків. При педагогічній занедбаності, незважаючи на відставання в навчанні, пропуски уроків, конфлікти з вчителями і однокласниками, у підлітків не спостерігається різкої деформації ціннісно-нормативних уявлень. Для них високою залишається цінність праці, вони орієнтовані на вибір і одержання професії (як правило, робочої), для них небайдужа громадська думка оточуючих.

При соціальній занедбаності поряд з асоціальною поведінкою різко деформується система ціннісно-нормативних уявлень, ціннісних орієнтації, соціальних установок, формується негативне ставлення до праці, установка і прагнення до нетрудових доходів і "красивого життя" за рахунок сумнівних і незаконних засобів до існування.

Таким чином, девіантна поведінка можна визначити, як систему вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим і моральним нормам. Його сутність полягає в неправильному усвідомленні свого місця і призначення в суспільстві, в певних дефектах моральної і правової свідомості дітей та підлітків.

1.2. Причини девіантної поведінки дітей та підлітків.

Поведінка, що відхиляється має складну природу, обумовлену найрізноманітнішими причинами, що перебувають у складній взаємодії і взаємовпливі.

Існує кілька класифікацій причин відхилень. Виділяють конкретні причини девіантної поведінки: прагнення отримати сильні враження; захворювання дитини; підвищена збудливість, невміння контролювати себе; неблагополучна ситуація в сім'ї; прагнення до самостійності і незалежності; недолік знань батьків про те, як впоратися з важкою педагогічною ситуацією; відставання в навчанні; зневага з боку однолітків; нерозуміння дорослими труднощів дітей; недостатня впевненість дитини в собі; приклади насильства, жорстокості, безкарності, неповні сім'ї та ін.

Також, серед причин девіантної поведінки багато дослідників виділяють спадковість, соціальне середовище, навчання, виховання і, нарешті, соціальну активність самої людини. Всі ці чинники надають дію в прямій або непрямій формі, проте немає прямої залежності між їх негативними наслідками і характером поведінки дитини.

Більшість дослідників виділяють тільки три основні фактори: біологічний, психологічний і соціальний. Біологічний виражається у фізіологічних особливостях підлітка, тобто в нестійкості життєво важливих систем організму (в першу чергу нервової системи).

Психологічний полягає в особливостях темпераменту, акцентуації характеру, що тягне за собою підвищену сугестивність, швидке засвоєння асоціальних установок. Соціальний фактор відображає взаємодію підлітка з соціумом (сім'я, школа, інше оточення).

Проаналізуємо класифікацію причин девіантної поведінки, в якій вони поділяються на дві групи:

- причини, пов'язані з психічними та психофізіологічними розладами (алкоголізм, невротичні розлади, залишкові явища черепно-мозкових травм і органічні захворювання головного мозку, інтелектуальна недостатність);
- причини, пов'язані з соціальними та психологічними проблемами (дефекти правової і моральної свідомості, особливості характеру, особливості емоційно-вольової сфери).

По відношенню до підлітків і молоді в окрему групу можна виділити причини, пов'язані з віковими кризами. Причини девіантної поведінки підлітка слід шукати в порушеннях процесу його соціалізації. Перші прояви відхилення спостерігаються в дитячому і підлітковому віці і пояснюються відносно низьким рівнем інтелектуального розвитку, незавершеністю розвитку особистості, негативним впливом сім'ї і найближчого оточення, залежністю від вимог групи і прийнятих в ній ціннісних орієнтацій.

У підлітків така поведінка нерідко служить засобом самоствердження, висловлює протест проти дійсної чи уявної несправедливості дорослих. На відхилення в поведінці підлітка мають прямий вплив такі особливості взаємин:

- положення ізгоя в класі,
- відкидання з боку вчителів,
- ярлик девіанта в школі.

Незадоволена потреба самоствердитися в рамках школи веде до того, що підліток починає пошук інших спільнот, де він міг би компенсувати особистісні невдачі.

Негативний вплив сім'ї:

- бездоглядність,

- потурання з боку батьків,
- послаблення соціального контролю,
- дефіцит спілкування,
- несхвалення батьками друзів.

Таким чином, девіантна поведінка дітей і підлітків має свою специфічну природу. Серед причин, які обумовлюють різні відхилення виділяють психологічний, біологічний і соціальний фактори. Причинами відхилень у поведінці підлітків є і реалії сьогодення в житті суспільства.

Підлітки гостро переживають соціальне розшарування, неможливість для багатьох отримати бажану освіту, жити в достатку, в останні роки у неповнолітніх змінюються ціннісні орієнтації. Масштаби поширення девіантності в країні диктують необхідність прийняття відповідних заходів, які сприяли б обмеженню або навіть ліквідації причин перерахованих вище факторів.

1.3. Соціально-психологічні особливості дітей з девіантною поведінкою.

Про девіантну поведінку має сенс говорити лише після досягнення певного віку, не раніше 6-8 років. Як правило, маленька дитина не може достатньо усвідомлювати свою поведінку, контролювати її і співвідносити з соціальними нормами. Тільки в школі дитина вперше і по-справжньому стикається з принциповими соціальними вимогами, і тільки з початком шкільного віку від дитини очікується строге дотримання загальним правилам поведінки. Про девіантну поведінку як про соціально – педагогічну проблему зазвичай говорять у зв'язку з підлітковим віком дітей.

Підліткам з девіантною поведінкою як групі, властиві певні психічні стани, якості особистості, цінності, типові для представників даного співтовариства. Девіантні підлітки розглядаються як специфічна соціальна група з

наступних підстав: звичаїв, традицій, як специфічних регуляторів соціальної поведінки у великих соціальних групах, відсутніх в малих групах.

Девіантному підліткові середовище створює свою субкультуру, зі своїми звичаями, нормами, мовною культурою, зі своїми цінностями як регуляторами соціальної поведінки та інтересами в таких групах об'єднуючим стрижнем є спосіб життя. Це втілюється в одязі, манерах поведінці, жаргоні, специфічних захопленнях. Найбільш яскравими особливостями підліткових девіацій виступають:

- висока афективна зарядженість поведінкових реакцій;
- імпульсивний характер реагування на ситуації;
- короточасність реакцій із критичним виходом;
- низький рівень стимуляції;
- недиференційована спрямованість реагування;
- високий рівень готовності до девіантних дій.

У роботах вітчизняних вчених, які вивчають девіантних підлітків, подані наступні загальні соціально-психологічні характеристики: одні вважають, що підлітки девіанти інертні, агресивні, запальні, відрізняються грубістю, надзвичайною для даного віку схильністю до сліз, у переважної більшості відзначається брехливість і безвідповідальність.

Інші, що більша частина підлітків з девіантною поведінкою, так звані у фахівців-психотерапевтів «проблемні клієнти», тобто підлітки без медичних діагнозів, яким властиві певні спотворення в різних сферах. У поведінковій сфері - це уникнення вирішення проблем, нестабільність відносин з оточуючими, однотипний спосіб реагування на фрустрацію і труднощі, відсутність критичної оцінки своїх дій; в афективній сфері - це емоційна лабільність, швидке виникнення тривоги і депресії; в мотиваційній сфері: блокування потреби в

захищеності, свободі, приналежності до референтної групи, в когнітивній сфері спостерігається порушення побудови висновків, наявність глобальних висновків, формування висновків за відсутності доказів на його підтримку і перфекціонізм.

Вивчення особистісного розвитку підлітків з територіальних угруповань показує, що в учасників угруповання сильніше виражені ідентифікація з батьками і слабкіше з вчителями, крім того, вони сильніше орієнтовані на недиференційовану групу, а не конкретних людей. Найсильніший вплив великої групи пов'язано з відчуттям власної анонімності, поступаючи «як усі», підліток втрачає почуття відповідальності за свої дії.

Зазначимо, що девіантну поведінку пов'язують з таким соціально-психологічною властивістю особистості як віктимність (це дія або навпаки бездіяльність осіб при яких вони стають жертвами злочину в типових і нетипових для них ситуаціях).

Соціально-психологічні особливості виявляються у ставленні девіантних підлітків між собою та ставлення до них суспільства. Хоча ставлення до девіантного підлітка з боку суспільства досить негативне, важливо з'ясувати: яка специфіка цих відносин і в чому проявляються труднощі. Наші відносини до тієї чи іншої групи людей залежать від цінності даної групи, найчастіше в підлітках з поведінкою, що відхиляється ми бачимо «пропащих» людей, без перспективи на майбутнє.

Критерієм для судження про девіації є норми і очікування найближчого оточення дитини, де його права можуть порушуватися, крім того, судження про девіантну поведінку виносять дорослі, які перебувають в опозиції до підліткового віку. Це явище «стигмації», затаврований підліток стає таким і при цьому намагається належати девіантному середовищу. Приналежність до одного виду

девіантної поведінки підвищує ймовірність залучення підлітка і в інші, тому що, незважаючи на те, що девіантна поведінка виявляється в різних формах, всі вони взаємопов'язані. Пияцтво, вживання наркотиків, агресивна, протиправна поведінка і т.д. утворюють єдиний блок.

Таким чином, до соціально-психологічних характеристик дітей та підлітків з девіантною поведінкою, як специфічної соціальної групи, можна віднести: підвищену тривожність, жорстокість, агресивність, конфліктність та ін., які приймають стійкий характер звичайно в процесі стихійно-групового спілкування, що складається в різного роду компаніях. Дана система відносин, у тому числі і споруджуваних на законах девіантних підліткових груп, виступає в більшості випадків лише як ситуація заміщення при неприйнятті підлітка у світ соціально-значущих відносин дорослих.

Соціально-психологічний мікроклімат цієї групи робить вирішальний вплив на формування поведінкової стратегії підлітка, способи асиміляції ним девіантної (або делінквентної) субкультури, на виникнення смислових бар'єрів у взаєминах з дорослими.

II. Система соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою.

2.1. Нормативно-правова база соціальної підтримки дітей з девіантною поведінкою.

Соціально-педагогічна підтримка дітей з девіантною поведінкою ґрунтується на дотриманні норм міжнародного законодавства. Основним законом, на який орієнтується у своїй діяльності соціальний педагог, є Конвенція про права дитини. Дана Конвенція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20.11.1989 р., визнає дитиною кожну людську істоту до досягнення нею 18-річного віку, розглядає дітей як особливу соціально-демографічну групу населення, яка потребує спеціальної системи захисту, вважає за необхідне створення сприятливих умов для виживання, здорового і гармонійного розвитку кожної дитини як особистості, сприймаючи її самостійним суб'єктом права.

Конвенція не тільки підкреслює пріоритет інтересів дитини над інтересами суспільства, а й спеціально виділяє необхідність особливої турботи і держави, і суспільства про соціально депривованих групах дітей - сиріт, інвалідів, біженців, безпритульних, правопорушників. Відповідно до вимог Конвенції було прийнято ряд законодавчих актів, указів Президента та постанов Уряду.

Основним законом, що регулює права дітей, є від 24 липня 1998 року «Про основні гарантії прав дитини», який набув чинності 3 серпня 1998 (із змінами від 20 липня 2000, 22 серпня, 21 грудня 2004 р., 26, 30 червня 2007 р., 23 липня 2008, 28 квітня, 3 червня, 17 грудня 2009 р.).

Закон серед інших заходів визнає необхідність забезпечення соціальної адаптації та соціальної реабілітації соціально дезадаптованих дітей.

Головним нормативним актом, що регулює діяльність з профілактики девіацій неповнолітніх, є Закон «Про основи системи профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх», прийнятий у червні 1999 р. Закон визначив основні напрямки діяльності, встановив відповідальність міністерств і відомств, суб'єктів в організації профілактичної роботи. Відповідно до нього складається вся система профілактики, забезпечується прийняття спеціальних програм, вносяться зміни у вже існуючі документи.

Згідно з законом «Про основи системи профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх» від 24.06.99 р., найважливішим соціальним замовленням суспільства є виховно-профілактична робота з дітьми та підлітками з попередження правопорушень.

Цей закон виділив завдання, що відповідають новим методикам профілактики, змінив функції суб'єктів профілактики дитячої бездоглядності. Основні завдання у законі зводяться до здійснення заходів щодо захисту і відновлення прав і законних інтересів неповнолітніх, виявлення та усунення причин, що сприяють цьому; організації контролю над умовами виховання і навчання, за педагогічним поведінням з неповнолітніми в органах профілактики безпритульності; здійснення всіх можливих заходів для того, щоб підліток отримав середню освіту; відмови від каральних заходів щодо неповнолітніх дітей та їх сімей; здійсненню діяльності, заснованої на нормах міжнародного права.

Дія Закону створила додаткові можливості для посилення соціозахисного принципу профілактики дитячої бездоглядності, подальшого розвитку мережі відповідних установ, комплексного вирішення проблем дітей, які опинилися у важкій життєвій ситуації, на основі більш тісної взаємодії всіх суб'єктів, що входять в систему

профілактики. Фундаментом системи профілактичної роботи стала концептуальна установка на неприйнятність, непродуктивність адміністративно-карального підходу до дітей.

Таким чином, проблема девіантної поведінки дітей та підлітків стає все більш важливою для майбутнього. Масштаби поширення девіантної поведінки дітей та підлітків продиктували необхідність прийняття органами державної влади відповідних превентивних заходів.

2.2. Сутність соціально-педагогічної підтримки.

Соціально-педагогічна підтримка дитинства представляє особливий вид соціально-педагогічної діяльності, яка спрямована на виявлення і вирішення проблем дитини з метою забезпечення і захисту її прав на повноцінний розвиток і освіту.

У вітчизняній науці соціально - педагогічна підтримка виступає як технологія організації особистісної взаємодії дорослого і дитини, як педагогічний супровід, процес створення психологічно комфортних умов для особистісного розвитку, як виховна технологія.

Під соціально - педагогічною підтримкою розуміють систему засобів, що забезпечують допомогу учням у самостійному індивідуальному виборі (моральному, цивільному, професійному, екзистенційному самовизначенні), у подоланні перешкод самореалізації в навчальній, комунікативній, трудовій та творчій діяльності.

Також розглядають соціально - педагогічну підтримку як допомогу в соціальному вихованні в процесі соціалізації. Визначають соціально - педагогічну підтримку як педагогічні дії, які ставлять своєю метою допомогу школярам в самореалізації, у вирішенні різних життєвих та освітніх проблем. У процесі підтримуючої освіти педагог і

учень виявляються рівноправними суб'єктами, співтворцями освітнього та виховного процесів, взаємини між ними набувають дійсно суб'єкт-суб'єктний характер.

Під сутністю соціально - педагогічної підтримки розуміють превентивну, оперативну допомогу учням у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, у тому числі пов'язаних з життєвим, професійним, етичним вибором (самовизначенням).

На думку багатьох дослідників, при визначенні функції соціально-педагогічної підтримки як допомоги, наданої учню у розвитку себе як суб'єкта власної життєдіяльності, вона неможлива без самовизначення і самореалізації в системі суб'єкт-суб'єктних взаємин.

Наголосимо на основні принципи забезпечення соціально-педагогічної підтримки: опора на наявні сили та потенційні можливості особистості, віра в ці можливості, орієнтація на здатність учня постійно долати перешкоди, спільність, співпраця і т.п.

Цілями системи соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою є:

- формування базової культури особистості та забезпечення кожній дитині рівних умов для духовного, інтелектуального і фізичного розвитку; задоволення творчих і освітніх потреб дітей;
- формування соціально активної особистості, здатної до прийняття самостійних рішень, до зміни соціальних і економічних ролей в умовах постійно мінливого суспільства.

Система соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою виконує наступні функції:

- відновлювальна, що припускає відновлення тих позитивних якостей, які переважали у дитини до появи ознак девіантної поведінки.

- компенсуюча, яка полягає у формуванні у дитини прагнення компенсувати той чи інший недолік посиленням діяльності в тій області, яку любить, в якій може домагатися швидких успіхів. Якщо дитина погано вчиться, то може досягати успіху в спорті, працю і т.д.

- стимулююча функція спрямована на активізацію позитивної суспільно-корисної діяльності дитини, вона здійснюється за допомогою засудження або схвалення, тобто небайдужого, емоційного ставлення до особистості дитини, її вчинків.

- розвиваюча функція спрямована на зміну мотивації дітей з девіантною поведінкою, розвиток творчої особистості, здатної до самореалізації.

- захисна функція сприяє створенню обстановки співчуття, співпереживання, взаєморозуміння важкої дитині.

- коригувальна функція спрямована на корекцію поведінки та спілкування дитини з метою попередження негативного впливу на формування особистості.

- інтегруюча функція забезпечує взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу в наданні допомоги дитині з девіантною поведінкою

Таким чином, соціально - педагогічна підтримка виступає як технологія організації особистісної взаємодії дорослого і дитини, як процес створення психологічно комфортних умов для особистісного розвитку, як виховна технологія. Розвиток психології, поглиблення особистісно орієнтованих і розвиваючих парадигм створюють основу для розробки моделей соціально-педагогічної підтримки особистості учня.

2.3. Напрями, форми і методи соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою.

Соціально-педагогічна підтримка дітей з девіантною поведінкою включає в себе різні напрямки. У першу чергу це профілактична робота, яка здійснюється в різноманітних формах. Система профілактики девіантної поведінки учнів в освітньому закладі включає в себе в якості першочергових наступні заходи:

- створення комплексних груп фахівців, що забезпечують соціальний захист дітей (соціальні педагоги, психологи, медики та ін);
- створення виховуючого середовища, що дозволяє гармонізувати відношення дітей та підлітків зі своїм найближчим оточенням в сім'ї, за місцем проживання, роботи, навчання;
- створення груп підтримки з фахівців різного профілю, навчання батьків, вирішення проблем, пов'язаних з дітьми та підлітками;
- організацію підготовки фахівців, здатних надавати професійну соціальну, психологічну, педагогічну, медичну допомогу та займаються виховно-профілактичною роботою, насамперед, з дітьми та підлітками групи ризику та їх сім'ями;
- створення громадських освітніх програм для посилення усвідомлення і залучення уваги до проблем молоді з відхиленою від норми поведінкою (телевізійні програми, навчальні програми тощо);
- організацію дитячого дозвілля.

Як показують дослідження, діти і підлітки з девіантною спрямованістю мають багато вільного часу, причому нічим не заповненого. Тому організація дозвілля дітей та підлітків є важливим напрямком виховно-профілактичної роботи. У поняття «дозвілля» входить

широкий простір і час життєдіяльності дитини за межами навчальної діяльності. Дозвільна сфера життєдіяльності дітей та підлітків може виконувати наступні функції: відновлення фізичних і духовних сил дітей та підлітків, розвиток їх здібностей та інтересів і вільне спілкування зі значимими для дитини людьми.

Велику роль в організації дозвілля дітей та підлітків на сьогоднішній день можуть зіграти установи додаткової освіти. Профілактика девіацій через включення дитини в діяльність УДО підкріплюється можливістю створення ситуацій самореалізації, самовираження і самоствердження для кожної конкретної дитини;

- інформаційно-просвітницьку роботу.

Основними видами профілактики є:

- первинна, розглянута як комплекс соціальних, освітньо-виховних та психолого-медичних заходів, що попереджають зародження поведінкових відхилень у неповнолітніх;
- вторинна - комплекс соціальних, освітньо-виховних, психологічних і правових заходів, спрямованих на попередження формування поведінки неповнолітніх і переходу до кримінально-караних;
- третинна - комплекс соціальних, освітньо-виховних, психологічних та нормативно-правових заходів, спрямованих на запобігання рецидивних відхилень у поведінці та сприяння відновленню особистісного та соціального статусу неповнолітнього, що мав проблеми з відхиленнями в поведінці і повернення його в сім'ю, освітній заклад і до суспільно-корисної діяльності.

За типом профілактики фахівці розрізняють загальносоціальну (неспецифічну) - не зачіпає безпосередньо проблему поведінки неповнолітніх, а впливає на неї опосередковано, тобто через адміністративні

механізми, педагогічні засоби та інформаційні технології, а також специфічну профілактику, спрямовану впливати на конкретні прояви девіантної поведінки.

Поряд з цим, можна виділити три основні рівні профілактики. На особистісному рівні вплив на цільову групу спрямовано на формування таких якостей особистості, які створюють основу соціально-прийнятної поведінки неповнолітнього. Сімейний рівень передбачає організацію впливу на сім'ю неповнолітнього і його найближче оточення для запобігання зародження і розвитку девіантної поведінки. Соціальний рівень профілактики сприяє зміні суспільних норм стосовно девіантної поведінки, що створює сприятливі умови для організації профілактичної роботи на особистісному та сімейному рівнях

У профілактичних технологіях виділяється, перш за все, інформаційний підхід. Він ґрунтується на тому, що відхилення в поведінці дітей і підлітків від соціальних норм відбуваються тому, що неповнолітні їх просто не знають, а, отже, основним напрямком роботи має стати інформування неповнолітніх про їх права і обов'язки, про вимоги, що пред'являються державою і суспільством до виконання встановлених для даної вікової групи соціальних норм.

Це можна здійснити через засоби масової інформації (друк, телебачення), кіно, театр, художню літературу та інші твори культури, а також через систему соціального навчання з метою формування правосвідомості підлітка, підвищення його освіченості, засвоєння ним морально-етичних норм поведінки в суспільстві.

Підхід, заснований на альтернативності - організація дозвілля, культурні та оздоровчі програми, збільшення кількості секцій, гуртків, клубів за інтересами.

Поведінковий підхід, де основна увага приділяється формуванню життєвих навичок, що допомагають впоратися з ситуаціями ризику залежностей. Цей підхід базується на зміцненні захисних факторів особистості: розвитку позитивної самооцінки; терпимості до різноманітності людей та їх життєвих позицій; тренуванні опору негативним процесам.

Соціально-профілактичний підхід в якості основної мети розглядає виявлення, усунення та нейтралізацію причин і умов, що викликають різного роду негативні явища. Сутністю цього підходу є система соціально-економічних, суспільно-політичних, організаційних, правових та виховних заходів, які проводяться державою, суспільством, конкретною соціально-педагогічною установою, соціальним педагогом для усунення або мінімізації причин девіантної поведінки.

Так, відсутність цільової інформації про наслідки, наприклад, вживання наркотиків, призводить неповнолітніх, які їх вживають, до кримінальної відповідальності, так як практично всі впевнені, що вживання наркотику - це особиста справа кожного, а покарати можна лише за їх розповсюдження, не знаючи, що у зв'язку з прийняттям нового закону про наркотичні і психотропні речовини, кримінальна відповідальність настає навіть за їх вживання.

Серед основних напрямків профілактики девіантної поведінки, особливе місце займає медико-біологічний підхід. Його сутність полягає у попередженні можливих відхилень від соціальних норм цілеспрямованими заходами лікувально-профілактичного характеру стосовно осіб, що страждають різними психічними аномаліями, тобто патологією на біологічному рівні. Відомо, що осудна людина за допомогою своїх вольових якостей, моральних норм і цінностей здатна утримуватися від злочинних дій.

Коли ж у людини існує патологія психічного розвитку і здоров'я, він, в силу своїх психофізіологічних особливостей, може порушити існуючі морально-правові норми. Це стан суб'єкта розглядається як неосудність.

Дуже важливо вчасно розпізнати у підлітка різні патологічні порушення психіки, які можуть привести його до скоєння необдуманих вчинків. Він повинен бути обстежений психіатром з відповідним медичним лікуванням, доповненим певним виховним впливом з боку соціального педагога.

Наступний підхід - соціально-педагогічний, що полягає у відновленні або корекції якостей особистості підлітка з девіантною поведінкою, особливо його моральних і вольових якостей особистості. У підростаючого покоління слід формувати наступні вольові риси його поведінки:

- бути господарем свого слова і справи;
- гальмувати прагнення і мотиви, здатні привести до вчинків, що завдає шкоди суспільству;
- концентрувати зусилля на головному, найбільш важливому в даний час;
- ставити перед собою продумані цілі, що не суперечать закону.

Соціально-педагогічна підтримка дітей з девіантною поведінкою включає в себе також і їх соціально-педагогічну реабілітацію. Реабілітація може розглядатися як система заходів, спрямованих на вирішення завдань досить широкого діапазону - від прищеплення елементарних навичок до повної інтеграції людини в суспільстві.

Реабілітація може розглядатися і як результат впливу на особистість, її окремі психічні та фізичні функції. На відміну від адаптації, яка трактується як пристосування з використанням резервних можливостей організму,

реабілітація розуміється як відновлення, активізація. У процесі реабілітації компенсаторний механізм використовується для подолання існуючого пороку, а в процесі адаптації - пристосування до нього.

Отже, реабілітація - це система заходів, що мають своєю метою повернення дитини до активного життя в суспільстві і суспільно корисної праці. Цей процес є безперервним, хоча і обмежений тимчасовими рамками.

Слід розрізняти різні види реабілітації: медичну, психологічну, педагогічну, соціально-економічну, професійну, побутову.

Медична реабілітація спрямована на повне або часткове відновлення або компенсацію тієї чи іншої втраченої функції організму дитини або на можливе уповільнення прогресуючого захворювання. Психологічна реабілітація спрямована на психічну сферу підлітка і має своєю метою подолання у свідомості підлітка з девіантною поведінкою уявлення про його непотрібність і нікчемність як особистості.

Професійна реабілітація передбачає навчання або перенавчання підлітка доступним для нього формам праці, пошук для нього робочого місця з полегшеними умовами праці і скороченим робочим днем.

Побутова реабілітація має на увазі надання нормальних умов життя підлітка.

Соціальна реабілітація - це процес відновлення здатності дитини до життєдіяльності в соціальному середовищі, а також самого соціального середовища і умов життєдіяльності особистості, які були обмежені або порушені з яких-небудь причин.

Соціально-педагогічна реабілітація - це система заходів виховного характеру, спрямована на формування особистісних якостей, значущих для життєдіяльності дитини, активної життєвої позиції дитини, сприяє

інтеграції її в суспільство; на оволодіння необхідними вміннями та навичками з самообслуговування, позитивними соціальними ролями, правилами поведінки в суспільстві; на отримання необхідної освіти.

Соціально-педагогічна реабілітація включає три основних етапи: діагностики; створення і реалізації реабілітаційної програми; постреабілітаційного захисту дитини.

Діагностика припускає соціально-педагогічне дослідження, спрямоване на визначення рівня розвитку емоційно-пізнавальної сфери неповнолітнього, сформованості якостей особистості, соціальних ролей, професійних інтересів.

Реабілітаційна програма створюється індивідуально для кожної дитини і включає основні елементи: мета, завдання, методи, форми, засоби, етапи діяльності. Основною метою реабілітаційної програми є формування та корекція моральних цінностей особистості, допомога дітям у придбанні навичок комунікативного спілкування.

Постреабілітаційний захист передбачає допомогу дитині після його виходу з реабілітаційного центру у відновлення гармонійних відносин з родиною, друзями, шкільним колективом шляхом регулярного патронажу і корекції виникаючих конфліктів.

При побудові соціально-педагогічної реабілітаційної програми роботи з підлітками девіантної поведінки в якості базових враховуються такі положення:

Опора на позитивні якості неповнолітнього. Для соціального педагога неприпустимо категоричне засудження дитини, мати відхилення у поведінці, висловлювання похмурих прогнозів. Необхідно слідувати шляхом створення для нього ситуації успіху, вміти знайти позитивне в поведінці підлітка, будувати згідно з цим діяльність соціального педагога.

Формування майбутніх життєвих стремлінь. Маючи, як правило, хронічну неуспішність у школі, підлітки часто впадають у відчай, не вірять у свої сили, не бачать майбутнього. Для такого підлітка важливо подальше професійне самовизначення, і в цьому випадку допомога соціального педагога разом з психологом спрямована на визначення його майбутньої професії, вибір відповідного інтересам і можливостям підлітка навчального закладу та працевлаштування.

Крім діяльності, пов'язаної з його подальшою трудовою долею, необхідне включення неповнолітнього, схильного до девіантної поведінки, в значущу для нього і суспільно-корисну діяльність, а не читання йому моралей, нотацій, моралей, повчань. Це складне завдання, так як часто вимагає зміни не тільки ставлення до того чи іншого виду діяльності, але і нормалізацію відносин з колективом дітей. Як показує практика, у важковиховуваних підлітків вільного часу в чотири рази більше, ніж у інших школярів, і настільки ж велика різниця його якісного використання. Якщо благополучні підлітки самостверджуються у навчанні, праці, особистих захопленнях, то для важких підлітків входження в ці сфери обмежені, і надлишок вільного часу стає для них криміногенним фактором, що істотно впливає на моральний вигляд неповнолітнього.

Глибока довірливість і повага у взаємовідносинах з підлітком. У силу відсутності у дезадаптованих дітей досвіду доброзичливого, спокійного спілкування, будь виховний вплив зустрічає активний опір неповнолітнього цій дії. Терпіння і витримка - головні помічники соціальному педагогу у роботі з такими дітьми. Залежно від особистісних особливостей дитини та умов, в яких він знаходиться, при побудові реабілітаційних програм слід враховувати, в якому стані перебуває дитина. Це може бути передкризовий стан, обумовлений соціальною

занедбаністю внаслідок конфліктів в сім'ї або з однолітками; вигананням з дому, невідвідування освітньої установи.

Робота соціального педагога з цією категорією дітей орієнтована на соціальне оздоровлення внутрішнього світу дитини. Соціальний педагог повинен володіти прийомами екстреної діагностики ситуації, в яку потрапила дана дитина - у сім'ї, школі, колективі; виявлення причин виникнення соціально-особистісно-емоційних порушень.

Основними видами діяльності є: індивідуальне консультування; включення дітей в тренінгові групи з метою корекції негативних емоційно значущих ситуацій; індивідуальна робота з системою цінностей дитини; навчання соціальним навичкам, способам ефективного спілкування, конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях.

Крім цього необхідна робота з сім'єю з метою встановлення значущих взаємин між дитиною і батьками, яка передбачає: діагностику педагогічних позицій сім'ї; індивідуальне консультування; включення батьків у тренінгові групи, спрямовані на навчання ефективну батьківську взаємодію з дитиною.

Інших підходів вимагає дитина, яка перебуває у кризовому стані, обумовленому агресивною поведінкою. Найчастіше така поведінка являє собою реакцію підлітка на проблемну, нерозв'язну для нього ситуацію. У роботі з цією категорією дітей використовуються: екстрена діагностика емоційного стану, виявлення причин даної проблеми; навчання навичкам вирішення виникаючих проблем, вмінням керувати своїми емоціями; робота над формуванням позитивної «Я-концепції».

Таким чином, форми і методи соціальної підтримки дітей з девіантною поведінкою спрямовані на те, щоб поставити девіантну поведінку під соціальний контроль,

що включає в себе: по-перше, заміщення, витіснення найбільш небезпечних форм девіантної поведінки суспільно-корисними або нейтральними, по-друге, напрямок соціальної активності дитини в суспільно схвалювані або нейтральне русло, по-третє, відмова переслідування підлітків, які займаються бродяжництвом, наркоманією, та ін.; по-четверте, створення спеціальних служб соціальної допомоги.

Висновок

Девіантну поведінку можна визначити, як систему вчинків або окремих вчинків, що суперечать прийнятним у суспільстві правовим і моральним нормам. Його сутність полягає в неправильному усвідомленні свого місця і призначення в суспільстві, в певних дефектах моральної і правової свідомості дітей та підлітків.

До соціально-психологічних характеристик дітей та підлітків з девіантною поведінкою, як специфічної соціальної групи, можна віднести: підвищену тривожність, жорстокість, агресивність, конфліктність та ін., які приймають стійкий характер звичайно в процесі стихійно-групового спілкування.

Дана система відносин, у тому числі і побудованих на законах девіантних підліткових груп, виступає в більшості випадків лише як ситуація заміщення при неприйнятті підлітка у світі соціально-значущих відносин дорослих. Соціально-психологічний мікроклімат цієї групи робить вирішальний вплив на формування поведінкової стратегії підлітка, способи асиміляції ним девіантної (або делінквентної) субкультури, на виникнення смислових бар'єрів у взаєминах з дорослими.

Поширення девіацій серед дітей та підлітків диктує необхідність вживання термінових заходів щодо їх соціально-педагогічної підтримки. Соціально-педагогічна підтримка дітей з девіантною поведінкою ґрунтується на дотриманні норм міжнародного законодавства. Соціально - педагогічна підтримка виступає як технологія організації особистісної взаємодії дорослого і дитини, як процес створення психологічно комфортних умов для особистісного розвитку, як виховна технологія. Розвиток психології, поглиблення особистісно орієнтованих і розвиваючих парадигм створюють основу для розробки

моделей соціально - педагогічної підтримки особистості учня.

Соціально-педагогічна підтримка дітей з девіантною поведінкою включає в себе різні напрями, серед яких виділяються профілактичне та реабілітаційне, які, у свою чергу, відрізняються різноманітністю форм і методів, спрямованих на те, щоб поставити девіантну поведінку під соціальний контроль, що включає в себе: по-перше, заміщення, витіснення найбільш небезпечних форм девіантної поведінки суспільно-корисними або нейтральними, по-друге, напрямок соціальної активності дитини в суспільно схвалюване або нейтральне русло, по-третє, відмова переслідування підлітків, що займаються бродяжництвом, наркоманією, та ін.; по-четверте, створення спеціальних служб соціальної допомоги.

Список використаних джерел

1. Беличева С.А. Основи превентивної психології / С.А. Беличева. - М.: Редакційно-видавничий центр, 2014. - 199 с.
2. Виховання важкої дитини: Діти з девіантною поведінкою / під ред. М.І. Рожкова. - М.: ВЛАДОС, 2015. - 240 с.
3. Виготський Л.С. Діагностика розвитку та педагогічна клініка важкого дитинства / Л.С. Виготський // Собр. Соч.: У 6 т. - М.: Наука, 1983. Т.5. - 537 с.
4. Гишинский Я.І. Девиантность, злочинність, соціальний контроль / Я.І. Гишинский. - СПб.: Юридичний центр Прес, 2004. - 322 с.
5. Змановский Є.В. Девиантология (Психологія відхиляється)/Е.В.Змановская. - М.: Академія, 2003. - 288 с. Клейберг Ю.А. Девіантна поведінка в питаннях і відповідях/Ю.О. Клейберг. - М.: НОУ ВПО Московський психолого-соціальний інститут, 2008. - 304 с.
6. Кон І.С. Психологія ранньої юності/І.С. Кон. - М.: Аст - Прес, 1989. - 246 с.
7. Кулагіна І.Ю. Вікова психологія (розвиток дитини від народження до 17 років/І.Ю. Кулагіна. - М.: В«УРАОВ», 1998. - 318 с.
8. Личко А.Є. Психопатія і акцентуації характеру у підлітків / А.Є. Личко. - М.: ТОВ квітня ПРЕС, ЗАТ вид-во ЕКСМО-Прес, 1999. - 416 с.
9. Макартичева Г.І. Корекція девіантної поведінки. Тренінги для підлітків та їх батьків / Г.І. Макартичева. - СПб.: Мова, 2007. - 368 с.
10. Мудрик А.В. Соціальна педагогіка / О.В. Мудрик. - М.: Академія, 200. - 316 с.

11. Мухіна В.С. Вікова психологія: феноменологія розвитку, дитинство, отрочтво/В.С. Мухіна. - М.: «Академія», 1997. - 428 с.
12. Неблагополучна сім'я і девіантна поведінка неповнолітніх / під ред. І.С. Ганішіна, А.І. Ушатіков. - М., 2016. - 288 с.
13. Овчарова Р.В. Довідкова книга соціального педагога / Р.В. Овчарова. - М.: ВЛАДОС, 2014. - 395 с.
14. Олиференко Л.Я. Соціально-педагогічна підтримка дітей групи ризику / Л.Я. Олиференко, Т.І. Шульга. - М.: Дар, 2007. - 371 с.
15. Профілактика соціально небезпечної поведінки школярів: система роботи освітніх установ / під ред. Є.Ю. Ляпіна. - Волгоград: Учитель, 2017. - 231 с.
16. Соціальна педагогіка / під ред. М.А. Галагузова. - М.: ВЛАДОС, 2012. - 492 с.
17. Фельдштейн Д.І. Психологія дорослішання / Д.І. Фельдштейн. - М.: Флінта, 1999. - 295 с.
18. Хомич А.В. Психологія девіантної поведінки / О.В. Хомич. - Ростов н/Д: Фенікс, 2016. - 358 с.
19. Шнейдер Л.Б. Девіантна поведінка дітей та підлітків / Л.Б. Шнейдер. - М.: Академічний проект, Трікста, 2015. - 336 с.

Навчально-методичне видання

Методичні рекомендації щодо соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми та їх батьками

Укладач:

Мішкулинець О.О., кандидат психологічних наук,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>